

WARSZAWA O JAŁCIE

Ważną podstawę źródłową, służącą do badania postaw społeczeństwa polskiego wobec wydarzeń politycznych zachodzących zarówno na arenie międzynarodowej, jak i w kraju w latach 1944–1989, stanowią dokumenty aparatu bezpieczeństwa PRL. Prezentowane niżej zebrane w trzech odrębnych całościach tzw. notatki informacyjne pochodzą ze źródeł agenturalnych i zostały zgromadzone (najpewniej wszystkie) przez kierownika Sekcji II Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Otwocku, ppor. Kuźmę Romaniuka. Obejmują zapis reakcji, postaw i komentarzy mieszkańców prawobrzeżnej Warszawy – Pragi wobec postanowień konferencji jałtańskiej (4–11 lutego 1945 r.).

Dokumenty te zostały sporządzone zaledwie dwa i trzy dni po oficjalnym ogłoszeniu komunikatu z konferencji krymskiej (12 lutego 1945 r.); są więc o tyle interesujące, że pozwalają poznać niejako najświeższe, bezpośrednie reakcje społeczne na jej temat. Trudno mówić o reprezentatywności publikowanego niżej zbioru – przede wszystkim ze względu na jego małą objętość. Można jednak przyjąć, że materiał ten w jakimś stopniu oddaje panujące wówczas wśród mieszkańców Warszawy nastroje. Dokumenty te dostarczają także wiedzy o sposobie pracy agentów utworzonego w styczniu 1945 r. Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Wiele z nich zostało zebranych od przypadkowych, anonimowych osób, często przy okazji prozaicznych czynności (np. w trakcie zakupów lub rozmów na ulicy). Są jednak i takie relacje, których treść świadczy o tym, że zostały zebrane od specjalnie do tego celu wytypowanych, znanych z imienia i nazwiska osób.

Obiektem zainteresowania tajnych współpracowników aparatu bezpieczeństwa byli najczęściej tzw. zwykli ludzie, reprezentujący głównie środowiska robotnicze lub rzemieślnicze – rzadziej byli to pracownicy umysłowi. Być może był to świadomie wybrany cel działań operacyjnych agentów bezpieczeństwa, służący poznaniu nastrojów tej właśnie, dominującej przecież wśród mieszkańców ówczesnej Warszawy (Pragi) grupy społecznej.

Zebrane relacje obejmują całą gamę zróżnicowanych, często skrajnych postaw i komentarzy o konferencji jałtańskiej. Wśród nich są takie, które świadczą o znacznym zainteresowaniu krymskimi rokowaniami, a nawet (zwłaszcza w obliczu dramatycznego braku dostępu do nośników informacji) zastanawiają trafnością ocen lub prognoz odnoszących się do przyszłości pojałtańskiej Polski i Europy. Większość relacji jest jednak specyficzną mieszaniną faktów, pogłosek, plotek, propagandy (komunistycznej, podziemnej – niepodległościowej, a być może jeszcze tej pochodzącej z okresu niemieckiej okupacji), często irracjonalnych prognoz. W tym kontekście publikowane źródła stanowią odbicie charakterystycznej dla ostatnich miesięcy wojny i pierwszych miesięcy po sowieckim „wyzwoleniu” atmosfery niepewności i braku rozeznania właściwych celów ówczesnej tzw. wielkiej polityki. Pozwalają poznać wiele postaw – od dominujących w tym zbiorze nadziei na rychłe zakończenie wojny z Niemcami i wybuch nowej, między aliancami zachodnimi a ZSRS – po uwarunkowaną ówczesnymi realiami strategię obliczoną na dostosowanie i przeczekanie (swoisty neopozytywizm) lub zwykłą obojętność.

W materiałach nie ma krytyki USA i Wielkiej Brytanii za uległość w Jałcie wobec ZSRS i zgodę na odebranie Polsce znacznej części jej przedwojennego terytorium. Żadna z inwigilowanych przez agentów MBP osób nie stwierdziła też jednoznacznie, że Polska stała się na Krymie przedmiotem rozgrywki politycznej „elitarnego klubu mocarstw” i faktycznie została oddana w orbitę wpływów Moskwy. Brak podobnych komentarzy był charakterystyczny dla ówczesnej tuż pojałtańskiej rzeczywistości, w której nadzieje na lepszą przyszłość powojennej Polski i pomoc aliantów zachodnich były, jak się wydaje, zjawiskiem powszechnym, cechującym nie tylko niedoświadczonych politycznie, tzw. zwykłych obywateli, lecz także jakąś część ówczesnych co najmniej opozycyjnie nastawionych wobec komunizmu elit zarówno politycznych, jak i wojskowych. Najbliższe lata pokazały jednak wyraźnie, że były to tylko złudzenia.

Zebrane tu trzy dokumenty pochodzą ze źródeł agenturalnych MBP i stanowią pełną zawartość tzw. teczek. Są publikowane w całości; z niewielkimi – koniecznymi poprawkami zachowano ich oryginalną pisownię, świadczącą o poziomie wykształcenia ich twórców. Podkreślenia obecne w podstawie wydawniczej zostały opuszczone, gdyż nie niosą ze sobą treści istotnej dla badacza. Zrezygnowano też z sygnalizowania w przypisach tekstowych obecnej w podstawie wydawniczej pisowni nazwisk i tytułów dokumentów albo w całości wielkimi literami, albo wyróżnionych spacją. Publikowane dokumenty są kopiami, maszynopisami, pochodzą ze zbiorów Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, AIPN, BU MBP 1192, k. 1–4.

Dokument nr 1

Warszawa, dn. 14 lutego 1945 r.

Wypowiedzenie się ludności w sprawie konferencji Trzech¹ w Jałcie

1. Były nauczyciel szkoły powszechnej, Jankowski Jerzy.

Dla Polaków spotkanie trzech dało cofnięcie się granicy polski [s] w kierunku wschodu do 8 km tak, iż Brześć prawdopodobnie przypadnie Polsce², ale naogół [s] granica przejdzie po linii „Curzona”³ gdzieś koło Bugu na wschodzie i na linii Odry z zachodu⁴. Lecz to wszystko jest niepewne, gdyż w najbliższym czasie Niemcy na skutek masowego ataku Anglików poddadzą się (przygotowanych jest około 30 frontów) i uderzą wspólnie na Sowieców.

¹ Konferencja Trzech – popularne określenie konferencji jałtańskiej (krymskiej), w której, w dniach 4–11 II 1945 r., wzięli udział szefowie rządów państw Wielkiej Koalicji (Wielkiej Trójki); ze strony USA – F.D. Roosevelt, Wielkiej Brytanii – W. Churchill i ZSRS – J. Stalin.

² Brześć ostatecznie znalazł się w granicach Białoruskiej SRS.

³ Linia Curzona – polsko-sowiecka linia demarkacyjna zaproponowana w lipcu 1920 r. przez brytyjskiego ministra spraw zagranicznych G.N. Curzona w czasie bolszewickiej ofensywy na Warszawę. Przebiegała od granicy ówczesnych Prus Wschodnich na północ od Suwałk do źródeł Pregoty i Szczary, na wschód od Sejn i Grodna, następnie wzdłuż Bugu. Jej odcinek południowy miał być ustalony wzdłuż linii frontu w dniu zawarcia rozejmu w wojnie polsko-bolszewickiej. Ostatecznie granicę polsko-sowiecką ustalono w traktacie ryskim w marcu 1921 r. (przebiegała ok. 200 km na wschód od linii Curzona). W latach II wojny światowej linia Curzona była tematem obrad konferencji w Teheranie (1943) i Jałcie (1945), gdzie z niewielkimi odchyleniami – od 5 do 8 km na wschód – ustanowiono ją jako wschodnią granicę Polski. Formalnie została uznana przez Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN) w sierpniu 1945 r.

⁴ Por. przypis 7.

Narazie [s] należy się odżywiać i przyglądać, a do pracy się nie angażować, gdyż wkrótce się wyjaśni. A gdyby się okazało, że nie będzie frontu przeciwko „bolszewikom”, to należy postarać się o poręczenia dwóch „komunistów” i wstąpić do partii⁵, gdzie trzeba będzie udawać też prawdziwego „komunistę”.

2. Prezes Związku Ociemniałych, Maćkowiak, zamieszkały Mała 9.

Na wschodzie nam zabierają, a na zachodzie dają, ale to co dają Niemcy po 7 – miu latach nanowo [s] uzbrojone nam zabiorą jako swoje. To wszystko jest nieważne, bo teraz Anglia i Ameryka ruszą na Sowietów.

3. Urzędnik Elekt[rowni] Warsz[awskiej], Łukasiewicz Józef.

Konferencja niby dała pewne punkty wspólne: jak datę konferencji pokojowej (24 kwietnia)⁶ i kompletnego rozbioru Niemiec⁷. Lecz powstały kwestie sporne co do granic Polski i ustroju narodów w Europie⁸. Kwestia ta przerozdi się w spór zbrojny między Anglikami i Sowietami w najbliższym czasie.

4. Wózkarz z rogu Targowej i Szerokiej.

Zebranie było na Krymie i skończyło się na niczem [s], lecz teraz już bro-ni i żywności Anglia nie da dla Sowietów. U nas będzie głód, ale niedługo, gdyż my z Anglikami będziemy wyganiać Sowietów.

5. Właścicielka kilku większych nieruchomości, ul. Stałowa 10.

Konferencja odbyła się w Jałcie, omawiano granice Polski. Brześć i Lwów

⁵ Mowa tu jest o Polskiej Partii Robotniczej. Wstąpienie do PPR wymagało formalnie dołączenia do pisemnej deklaracji o przyjęcie w poczet jej kandydatów opinii polecających, wystawionych przez dwóch jej członków.

⁶ Na konferencji jałtańskiej nie ustalono terminu konferencji pokojowej. Na 25 IV 1945 r. ustalono natomiast odbycie w San Francisco konferencji założycielskiej Organizacji Narodów Zjednoczonych.

⁷ W Jałcie rozpatrywano wysuniętą jeszcze w Teheranie (listopad–grudzień 1943 r.) sprawę podziału Niemiec. Analizowano angielski plan rozczłonkowania ich na dwa państwa i amerykański plan podziału na pięć części. Ostatecznie nie aprobowano żadnej z tych koncepcji; wyrażono jednak zgodę na przyjęcie generalnej zasady rozczłonkowania Niemiec. W komunikacie końcowym konferencji krymskiej ograniczono się do stwierdzenia, że każde z trzech mocarstw (Wielka Brytania, USA, ZSRS) będzie okupowało oddzielną strefę Niemiec. Strefę taką mogła ponadto uzyskać Francja.

⁸ Konferencja jałtańska ustalała nowy porządek geopolityczny w Europie (tzw. system jałtański). Do najważniejszych problemów podejmowanych w jej trakcie należały kwestie przyszłości Niemiec, a także ustalenia granic i porządku politycznego w Polsce. Ta ostatnia budziła największe kontrowersje. Stalin proponował uznanie polskich dążeń do kształtowania granicy zachodniej wzdłuż Odry i Nysy Łużyckiej. Churchill w zasadzie tego nie kwestionował; według niego Polska miała uzyskać: Wolne Miasto Gdańsk, część obszaru Prus Wschodnich, okręg Opola i ziemie, których domagała się Polska – na wschód od Odry. Roosevelt nie miał zastrzeżeń w sprawie granicy na Odrze, uważał jednak oparcie granicy na Nysie Łużyckiej za „mało uzasadnione”. Ostatecznie w komunikacie konferencji stwierdzono, że wschodnia granica Polski powinna bieć wzdłuż linii Curzona z odchyleniami od niej w pewnych okolicach o 5 do 8 km na korzyść Polski. Polska miała uzyskać też istotny przyrost terytorialny na północy i zachodzie, konsultowany z przy-szłym TRJN. Ostateczne ustalenie granicy zachodniej odroczone do konferencji pokojowej.

mają należeć do Polski⁹, a wileńszczyzna [s] do Litwy¹⁰. Na zachodzie do Odry. Koniec wojny w najbliższym czasie. Warunki pokojowe dla Niemców są takie, które odbierają im możliwość prowadzenia wojny wogóle [s]¹¹.

6. Pracownik kolejowy, technik Miąsojedów Mikołaj, Grochów¹².

Konferencja odbyła się na terenie Rosji. Rosjia [s] otrzymuje ziemie po linii Kurzona [s], oddając tylko Brześć i Lwów. Opiekę nad Polską i krajami Bałkańskimi [s] będzie miała Ameryka¹³. Komuniści będą dopuszczeni do władzy, lecz nie w stopniu przeważającym¹⁴. Widmo wojny zostanie w Europie zażegnane raz na zawsze.

Kierownik II – giej Sekcji¹⁵

Ppor. /Romaniuk/¹⁶

⁹ Ani Brześć, ani Lwów nie znalazły się ostatecznie w granicach powojennej Polski.

¹⁰ Po 1945 r. Wileńszczyzna (wraz z tzw. Litwą Środkową – w latach 1922–1939 terytorium polskie) znalazła się w granicach ZSRS. Od 1990 r. w granicach niepodległej Litwy.

¹¹ Problem niemiecki – w tym przede wszystkim sprawa koordynacji planów ostatecznego militarnego rozgromienia Trzeciej Rzeszy – zajmował na konferencji jałtańskiej miejsce naczelnego. W Jałcie ustalono, że po ostatecznym załamaniu się oporu zbrojnego Niemiec zostanie im narzucona bezwarunkowa kapitulacja. W strefach okupacyjnych zamierzano wprowadzić skoordynowaną administrację i kontrolę sprawowaną przez Najwyższą Komisję Kontroli, składającą się z naczelników dowódców armii trzech mocarstw.

¹² Grochów – w 1916 r. przyłączony do Warszawy; część warszawskiej dzielnicy Praga Południe.

¹³ Podczas konferencji jałtańskiej Anglicy nalegali m.in. na zwiększenie uprawnień przedstawicieli zachodnich w sojuszniczej Komisji Kontroli w Bułgarii; temat ten nie był jednak omawiany na konferencji. Spory wzbudziła też sprawa stosunków bułgarsko-jugosłowiańskich. Konferencja w Jałcie ostatecznie nie zajęła się merytorycznym rozpatrzeniem tych kwestii.

¹⁴ W Jałcie dyskutowano sprawę udziału komunistów w przyszłych rządach Polski i Jugosławii. W odniesieniu do Polski ZSRS udzielał poparcia zainstalowanemu w niej przez siebie komunistycznemu Rządowi Tymczasowemu RP. Z kolei rządy USA i Wielkiej Brytanii popierały legalny rząd polski przebywający na emigracji w Londynie. Wobec znacznej różnicy poglądów w tej kwestii ostatecznie postanowiono, że Rząd Tymczasowy RP powinien być zreorganizowany tak, by można było włączyć do jego składu polityków demokratycznych z kraju i z zagranicy. Tak utworzony rząd – TRJN – miał się zobowiązać do możliwie szybkiego przeprowadzenia wyborów. Po spełnieniu tych warunków miał być uznany przez państwa koalicji. To z kolei miało stworzyć podstawę do wystąpienia propozycji TRJN na temat ostatecznego ustalenia granic Polski. Komisja złożona z W. Mołotowa, W.A. Harrimana i A.H. Clarka-Kerra (Komisja Dobrych Usług) miała się porozumieć z polskimi działaczami politycznymi w sprawie składu TRJN.

¹⁵ Właściwie Sekcja II PUBP w Otwocku. Jak dotąd nie sposób jest dokładnie określić, czym zajmowały się poszczególne sekcje PUBP na początku 1945 r., gdyż formalnie zmiany w strukturze organizacyjnej terenowego aparatu bezpieczeństwa w tym czasie dopiero następowy. Sekcje I, II i III realizowały w tym czasie głównie działania operacyjne wynikające z istoty zainteresowań UB; polegały one przede wszystkim na zwalczaniu zarówno politycznej, jak i wojskowej opozycji niepodległościowej.

¹⁶ Kuźma Romaniuk (ur. 1919), płk – od IX 1944 r. funkcjonariusz Warszawskiej Grupy Operacyjnej Resortu BP, kierownik PUBP w Wyszkwowie (od XI 1944 r.), kierownik Sekcji II PUBP w Otwocku (od XII 1944 r.). W latach późniejszych m.in. zastępca szefa WUBP w Poznaniu (od II 1948 r.), szef WUBP w Olsztynie (od V 1953 r.), kierownik WUdSBP w Olsztynie (od I 1955 r.), zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO w Olsztynie (od I 1957 r.), zastępca Komendanta Wojewódzkiego MO ds. SB w Olsztynie (od IX 1961 r.), naczelnik Wydziału I Głównego Inspektoratu MSW (od I 1975 r.), wreszcie naczelnik Wydziału I Głównego Inspektoratu MSW (od I 1975 i VIII 1977 r.).

Dokument nr 2

Warszawa, dn. 15 lutego 1945 r.

Odgłosy ludności co do konferencji Trzech

Źródło „Radziukiewicz”

1. Były wachmistrz Wojska Polskiego, obecnie urzędnik Biura Meldunkowego, ul. Ząbkowska 7, Nurkiewicz:

„To, o czym [s] się mówi na Krymie, to jest fikcją konieczną dla zawrócenia głowy «Wańce»¹⁷, a to, że go się wkrótce popędzi, to pewne”.

2. Dyżurny ruchu Warszawa – Marki, Gałązka.

„Ameryka dla swego prestiżu pragnie jak najwięcej uratować miejsc przy korycie dla Rządu Polskiego w Londynie¹⁸. Rosja się zgadza oddać tylko 45% dla tych demokratów z Londynu¹⁹. Do zgody dochodzą, bo muszą, gdyż Rosja za dużo [s] opanowała i ma dużo oręża. Robotnik jednak nadal będzie trzymany za głowę przez kapitał Amerykański, gdyż Rosja dać nam nie może nic, bo jest «głodna i bosa»”.

3. Nadzorca przewodów na dworcu Warszawa Wileńska, Cichal.

„Zgodzono się na konferencji, iż do Buga [s] musimy oddać, ale na zachodzie otrzymamy granicę po Odrę. Niemców zamieszkałych koło Odry usuwać nam nie wolno i muszą być traktowani jako mniejszość narodowa²⁰.”

W Rządzie będzie zasiadała połowa z Rządu Londyńskiego i połowa z Lubelskiego²¹. Pieczę nad całym Rządem będzie miało 3-ch przedstawicieli z Ameryki²².

¹⁷ „Wańka” – tu kolokwialne określenie mieszkańca ZSRS.

¹⁸ Rząd polski w Londynie (Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na emigracji, rząd na wychodźstwie) – emigracyjny rząd polski, stanowiący jedyny legalny organ administracji niepodległego państwa polskiego w latach 1939–1945, zapewniał mu (mimo utraty terytorium) prawnomiedzynarodową ciągłość. Utworzony we Francji we wrześniu 1939 r. po internowaniu w Rumunii władz państwowych II RP. Początkowo rezydował w Paryżu, następnie w Angers. Po kapitulacji Francji, od kwietnia 1940 r. w Londynie. Uznany m.in. przez Francję, USA i Wielką Brytanię, w latach 1941–1943 przez ZSRS. Sprawował zwierzchnictwo nad PŚZ na Zachodzie, Delegaturą Rządu na Kraj, cywilnymi i wojskowymi strukturami Polskiego Państwa Podziemnego. Formalnie od lipca 1945 r. nieuznawany przez mocarstwa sprzymierzone. Mimo to działał dalej, uznawany przez niektóre państwa, polskie stronnictwa polityczne na uchodźstwie i emigrację polską w świecie. Symbolizował ciągłość istnienia suwerennego państwa polskiego.

¹⁹ Sprawy procentowego udziału przedstawicieli partii politycznych w TRJN nie były przedmiotem dyskusji na konferencji jałtańskiej.

²⁰ Konceptję masowych przesiedleń ludności niemieckiej z ziem, które miały wejść w skład Polski po zakończeniu wojny, właściwie zaakceptowano już na konferencji w Teheranie. Mimo to (także w Jałcie) budziła ona kontrowersje. Ostatecznie o przesiedleniach formalnie zdecydowano na konferencji w Poczdamie (VII–VIII 1945 r.).

²¹ Rząd lubelski (właściwie Rząd Tymczasowy RP) – podporządkowany Moskwie rząd polski, utworzony 31 XII 1944 r. przez Krajową Radę Narodową w wyniku przekształcenia Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN). Realizował program społeczno-polityczny oparty na „Manifeście PKWN”. Premierem Rządu Tymczasowego RP został E. Osóbka-Morawski. Rząd ten nie był uznawany przez Wielką Brytanię i USA. Działał do utworzenia TRJN 28 VI 1945 r.

4. Dyżurny ruchu na poster[unku] Kolej[owym] Michałów (ranny w głowę kulą karabinową przez Niemców dnia 1 sierpnia, rana jeszcze ropieje).

„Konferencja na Krymie oddaje Sowiecom ziemie Polskie do Buga [s] wzamian [s] za to daje ziemie do Odry. Po zakończeniu wojny przeciw Niemcom nastąpią wybory w Polsce, które będą się odbywały pod kontrolą Ameryki²³. Do wyborów będą dopuszczeni i «komuniści»²⁴. Jeszcze na długo zapowiada się bieda, lepiej jest wyjechać gdzieś na ziemie zachodnie²⁵, tam jest co jeść i nie ma zniszczenia”²⁶.

Źródło: „Praska”

Pracownik Dyrekcji na Wileńskiej obywatel Strzeszewski wyraził się:

„Konferencja na Krymie ma doniosłe znaczenie, a nowoutworzony Rząd powinien załagodzić częściowo starcia, jakie są w społeczeństwie ze względu na zapatrywania. Zwolennicy Rządu Angielskiego będą mogli śmieiej wysunąć swoje zdania i może dlatego będą mogli dojść do jakiegośkolwiek [s] porozumienia z PPR²⁷ i PPS²⁸”.

Odpowiedzialny za instalowanie w Polsce systemu politycznego opartego na wzorach radzieckich, w tym m.in. stosowanie terroru przeciwko rzeczywistym lub domniemanym przeciwnikom politycznym.

²² Kwestią ustanowienia składu przyszłego TRJN miała się zająć Komisja Dobrych Usług. Por. przypis 12.

²³ Por. przypis 12.

²⁴ Por. przypis 12.

²⁵ Tzw. ziemie zachodnie – szerzej jako tzw. ziemie zachodnie i północne (ziemie odzyskane) – popularne określenie tych dzisiejszych terenów Warmii, Mazur, Pomorza Gdańskiego, Pomorza Zachodniego, Dolnego Śląska i Górnego Śląska, które po 1945 r. (nieraz po kilkusetletniej przerwie) znalazły się na nowo w granicach Polski. Dawne ziemie piastowskie, pomorskie i pruskie.

²⁶ Zniszczenia wojenne występowały na terenie tzw. ziem odzyskanych (w tym tzw. ziem zachodnich) właściwie wszędzie, co było wynikiem nie tylko działań wojennych, lecz także rabunkowej polityki Armii Czerwonej po przejściu frontu. Inna rzecz, że przez kilkanaście powojennych miesięcy tzw. ziemie odzyskane stwarzały – także napływającej tam ludności cywilnej – szanse na szybkie i łatwe wzbogacenie się – często drogą bezprawną. W latach 1945–1946 z Polski centralnej przesiedliło się tam około 2 mln osób. W styczniu 1948 r. ludność tzw. ziem zachodnich (wraz z autochtonami i po przymusowych przesiedleniach związanych z akcją „Wisła”) przekraczała 5,5 mln.

²⁷ Polska Partia Robotnicza (PPR) – partia komunistyczna utworzona w styczniu 1942 r., nie uznawała legalnego rządu RP na emigracji, podporządkowana Moskwie. Jej organem kierowniczym był Komitet Centralny, posiadała własną organizację wojskową (Gwardia Ludowa, Armia Ludowa). Po 1944 r. przejmowała władzę w Polsce, organizując system społeczno-polityczny na wzór sowiecki. Kontrolowała kluczowe resorty w PKWN i kolejnych rządach (wojsko, aparat bezpieczeństwa, informacja i propaganda, gospodarka). Do 1947 r. umocniła swoją pozycję w głównej mierze za pomocą terroru. Pełnię władzy zdobyła po sfalszowanych: referendum (1946) i wyborach do sejmu (1947), wyeliminowaniu tzw. legalnej opozycji (PSL), wchłonięciu PPS przez PPR na Kongresie Zjednoczeniowym, w wyniku czego powstała PZPR (XII 1948 r.), wreszcie pacyfikacji zbrojnego podziemia niepodległościowego.

²⁸ Polska Partia Socjalistyczna (PPS) – założona w 1892 r. w Paryżu. Pierwsze organizacje PPS powstały w 1893 r. w Warszawie i Wilnie. Głosiła postulat odzyskania niepodległości Polski, a dopiero później realizacji programu socjalistycznego. W 1906 r. rozłam na PPS – Frakcję Rewolucyjną i PPS – Lewicę. W 1919 r. PPS FR, PPSD i PPS zaboru pruskiego utworzyły

Źródło: „Przeździak”

1. Robotnik kolejowy:

„Konferencja zdecyduje o pokoju na świecie. Jeśli chodzi o Rząd, to wpływ Anglii zadecyduje i obecny Rząd musi ustąpić”.

2. Kobieta z ludu wyraziła się, że:

„Mogą się odbywać różne zjazdy i konferencje, ale z tym Rządem nikt się nie zgodzi”.

3. Kobieta z ludu wyraziła się, że:

„Niech się dzieje, co chce, aby wojna się skończyła. Niemcy muszą być pobite i oczekuje tego jak najszybciej, ponieważ mąż jej został zabrany w ewakuacji i obecnie chodzi jak nieprzytomna”.

4. Urzędnik kolejowy z Sochaczewa wyraził się, że:

„Gazet w naszym terenie nie ma, a ja orientuję się z ogólnej sytuacji, że konferencja dała oczekiwane wyniki. Obecny Rząd nie zmieni się. Dla nas jako Polaków zostaje sporna rzecz o nasze wschodnie granice. Rosja jest zachłanna, gdyż odbiera nam Królewiec”²⁹.

Źródło: „Bączkowski”

1. Szewc handlujący butami na bazarze wyraził się, że:

„Rząd obecny musi się zmienić, ponieważ jest za słaby. Rząd powinien być energiczny i żadnych partii oraz organizacji na swoim terenie nietolerować [s], a także wprowadzić terror i przeciwnych jemu rozstrzelać [s]. Rząd obecny jest słaby i każda partia robi, co jej się podoba, dlatego też musi się zmienić”.

2. Właścicielka kawiarni, Stalowa 43–45 wyraziła się, że:

„Rząd będzie się jeszcze z dziesięć razy zmieniał, aż powstanie taki, jaki był w 1939 r., inaczej nie może być, ponieważ będzie taki bałagan, jaki jest teraz”.

zjednoczoną PPS. W 1926 r. poparła przewrót majowy, następnie w opozycji. W 1929 r. zainicjowała powstanie Centrolewu. Po wybuchu II wojny światowej w konspiracji w kraju jako PPS Wolność – Równość – Niepodległość. Na emigracji wchodziła w skład rządu RP. We wrześniu 1944 r. powołano z inspiracji i pod kontrolą komunistów tzw. odrodzoną PPS. Po 1945 r. PPS WRN znajdowała się początkowo w konspiracji. W lipcu 1945 r. rozwiązała się, a jej działacze zostali poddani represjom. Próby autonomicznej działalności tzw. odrodzonej PPS nie powiodły się. W grudniu 1948 r. została faktycznie zlikwidowana przez masową czystkę wśród jej członków i włączenie – razem z PPR – do PZPR. Część niezależnych działaczy PPS kontynuowała działalność na emigracji.

²⁹ Kwestia przynależności Królewca do Polski nie była przedmiotem dyskusji na konferencji jałtańskiej. Już w trakcie konferencji w Teheranie (XI–XII 1943 r.) J. Stalin stwierdził, że ZSRS były potrzebne porty Królewiec i Kłajpeda, a także odpowiednia część obszaru ówczesnych Prus Wschodnich. W. Churchill i F.D. Roosevelt w zasadzie zaakceptowali to stanowisko.

Dokument nr 3

Warszawa, dnia 15.2.45.

Źródło „Radziukiewicz”:

Żona dozorczy domu, [ul.] 11 Listopada Nr 12. Na konferencji w Rosji uchwalono oddać do Bugu. Ale na Zachodzie dostajemy do Odry. Udział w rządzie Polskim [s] ma mieć 70% z Łądynu [s], a 30% Komunistycznego. Rząd Polski z Łądynu [s] już się znajduje [s] w Lublinie³⁰. Obecnie zanoszą się na większy bałagan i awantury w Kraju.

Źródło: „Rożański”. W rozmowie z Księdzem

Ksiądz wyraził się: „że dorwał się do rządu robotnik i chłop, który jest nie wyszkolony [s], który fachowo buduje kraj tak jak on powiada, że [nie] matu-
ra, a chęć szczerą zrobi z ciebie [s] oficera, albo PPR-a”. Księżulek ten narzekał, że odsunięto ludzi wykształconych i zestarzałych w pracy zawodowej.

Źródło „Funka”

Mikulak Jan, robotnik, ul. Mar[y]wilska nr 3a na zapytanie, czy wie coś o konferencji trzech odpowiedział, że nic nie słyszał i nie wiele [s] go to obchodzi. O zmianie w rządzie: „Może nam wreszcie [s] coś ten nowy Rząd da”. Czy niezadowolony z obecnego Rządu: „A bo ja wiem. Niczego dobrego od tego Rządu nie otrzymałem [i nie] czekam na coś lepszego [s].

Źródło „Funka”

Korzeniowski Józef, ul. Ratuszowa nr 7/9, technik: „Myślę, że może lepiej będzie, gdy zagranica wejdzie więcej w życie polityczno-wewnętrzne Polski, co łączy się, być może z nielegalną pomocą ze strony Ameryki dla biednej ludności Polski”³¹.

Źródło „Stefa”

Robotnicy Fabryki P.i.t.u. [s] są naogół [s] zadowoleni, tylko mają pewne wątpliwości co do granic zachodnich. Co się tyczy Administracji tej fabryki co do konferencji Trzech, to mówią z całą pewnością, że napewno [s] tak nie będzie jak jest teraz. Myśmymy nigdy nie mieli granic Odry, to i nie potszebujemy [s] mieć, bo to nie nasza ziemia, ale na wschód to powinniśmy otrzymać to, cośmy mieli do 1939, bo jeżeli nie, to jest tak, jakbyśmy mieli nowy rozbiór Polski, a to nie może być. Polska musi być silna, żeby mogła się obronić ze wschodu i zachodu, a jak będzie tak, jak jest teraz, to znaczy, że będziemy pod Protektoratem Rosji, a to nie może być.

Kierownik II Sekcji

/ - / Romaniuk ppor.

³⁰ Jest to absolutnie błędna informacja. Por. przypis 12 i 15.

³¹ Najpewniej chodzi tu o amerykańską pomoc humanitarną dla krajów najbardziej dotkniętych skutkami II wojny światowej (w tym Polski) udzielaną do 1947 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA).